

Pavel TICHÝ – *Skandál v lingvistice*

(původně jako „The Scandal of Linguistics“, *From the Logical Point of View* 1 (1992), str. 70-80, přeložil Rostislav Niederle)

Jak jste zřejmě usoudili z titulu mého příspěvku, budu si stěžovat na lingvistiku jakožto vědu. Dovolte mi vysvětlit, co mám na srdci.

Úkolem lingvistiky je, nerad to připomínám, studium jazyka. A úlohou jazyka je umožnit nám dorozumění. Jazyk je systémem vizuálních nebo auditivních znaků, z nichž každý to či ono znamená. Výhoda, kterou takový systém skýtá, je v tom, že zprostředkuje naše myšlenky druhým. Jestliže píšeme či jinak používáme slova daného jazyka, která mají určitý význam, pak kdokoli tohoto jazyka znalý, pokud pozorně čte nebo naslouchá, rozumí tomu, co mu chceme říci.

Věcí lingvisty je vysvětlit, jak takový jazyk, jako je angličtina, pracuje, jak zvládá tuto pozoruhodnou službu. Dá se říci, že není většího úkolu k vysvětlení. Význam nějaké anglické věty je zcela libovolný: neexistuje žádné přirozené spojení mezi řekněme sledem písmen "It is raining" a jevem počasí, ke kterému tento sled referuje. Aby zvládl tento jazyk, člověk se prostě musí naučit bezdůvodné konvenci, která danou dvojici spojuje.

Po krátké úvaze se nicméně ukáže, že tomu tak zcela není. Nemůžeme mít zvláštní konvenci pro každou anglickou větu. Existuje nekonečně mnoho anglických vět, z nichž většina nebyla nikdy užitá nebo dokonce ani nikým myšlena. Tvoří-li spisovatel novou anglickou větu, žádná nová konvence ji nevybavuje významem: ta věta měla svůj význam po celou předchozí dobu, navzdory tomu, že nebyla doposud užitá. A když tu větu poprvé čteme nebo slyšíme, nemusíme se jejímu významu učit: díky své znalosti jazyka víme, co ta věta říká.

Proto musí být význam větám angličtiny přidělen nikoli jednotlivě, ale spíše obecně - pomocí pravidel. Pouze za tohoto předpokladu je možné vysvětlit skutečnost, že nějaká věta, která dosud nikomu nepřišla na mysl - aniž byla vyřčena - může být přesto smysluplná: obecná pravidla jí přidělují význam bez ohledu na to, zda se někdo potýkal s aplikací těchto pravidel, aby tak zjistil, co ta věta říká. Je tomu tak proto, že jsme si osvojili pravidla, jež zahrnují dosud neznámou větu.

Na jazyce je cosi neuchopitelného; i když jsou mnozí mluvčí angličtiny dokonalými experty na aplikaci oněch pravidel, mnohdy ani ten nejvýmluvnější z nich tato pravidla nezná. Když jsem poprvé přibyl do Anglie s jakousi povšechnou znalostí jazyka, po nějakou dobu jsem byl dostatečně naivní, abych rodilým mluvčím kladl otázky typu: Proč to, co jsem právě řekl, není gramatické? Jaké pravidlo jsem přestoupil? Proč mohu říci "John shaved himself", ne však už "Himself shaved John"? Odpovědí mi bylo neměnné: "Nu, je to prostě tak, takhle to říkáme", nebo něco na ten způsob. Zpočátku mne to mrzelo. Zdálo se mi, že mě moji angličtí přátelé záměrně vystavují temnotám nevědomosti, že se jednou provždy spikli proti mé jazykové kompetenci. Postupně mi však svítalo, že skutečnost se má takto: oni prostě nemají klíč k odpovědi na moji otázku.

Tento stav se může zdát paradoxní. Jak je možné, že umíme úspěšně aplikovat gramatická pravidla, i když o nich nevíme? Ve skutečnosti jde o situaci spíše typickou nežli mimořádnou. Ptáci jsou virtuózními letci, kteří bezchybně reagují na atmosférické podmínky, nikdo však od nich neočekává znalost zákonů aerodynamiky. Neboli, abychom se vrátili k lidem, ani nejlepší cyklisté by patrně nevysvětlili, jak je možné, že na kole udrží rovnováhu. Takové výkony končí tím, že jich dosahujeme, i když nevíme jak. Jazyková schopnost spadá do této kategorie. Umíme spojit věty s jejich významy, o tom, jak jsme to provedli, však nevíme nic. Například víme, že fakt, že Jade oholila Freda, lze vyjádřit větou "Fred was shaved by Jade", zatímco pro fakt, že se Jade oholila sama, nemůžeme použít větu "Herself was shaved by Jade". Nikdo však skutečně neví, proč je tomu tak.

Lingvista je ten, kdo to chce vypátrat. Jeho ambicí je vysлідit gramatická pravidla, skrytá - aniž bychom o nich věděli - hluboko v našich myslích. Jeho úkolem je popis dané gramatiky, klenutého aparátu, který zakládá naši jazykovou kompetenci.

Anglická gramatika je systém, který spojuje dobře utvořené výrazy angličtiny s jejich významy. Jinými slovy, jde o generátor dvojic výraz - význam. A skutečně bývá takto gramatika definována. Noam Chomsky, nesporně guru moderní lingvistiky, říká:

„Osoba, která se učila nějakému jazyku, konstruovala systém pravidel a principů - gramatiku - který determinuje relaci zvuk-význam určitého druhu nad nekonečnou doménou. Lingvistova gramatika je teorií této dosažené kompetence. [...] Gramatika determinuje relace zvuk-význam.“

Je zajímavé, že ačkoli je knih o lingvistice tolik, že by s nimi člověk vystavěl zvukové bariéry, není v nich ani stopy po párech věta-význam, neřku-li po systémech takové páry generujících. Tento stav věci jistě zaráží, vezmeme-li v úvahu Chomského prohlášení. Když však mluvím o skandálu v lingvistice, nemám tím na mysli docela tohle. Snad je úkol spojení vět s jejich významy natolik jemný, že navzdory úsilí mnoha ze stovek školených lingvistů se v této věci dosud nepokročilo.

Avšak důkladnější inspekce příslušné literatury po chvíli ukáže, že sami lingvisté situaci takto nevidí. Naopak, zdá se, že jsou zcela uspokojeni, dokonce si blahopřejí ke stavu své disciplíny. To, co shledávám skandálním, je právě tohle sebeuspokojení při naprostém selhání. Jedním z faktorů zodpovědných za tuto bizarní situaci je endemický názor, že lingvistický výzkum má být rozdělen na dvě odlišné oblasti: syntax, studium skladby slov a sémantiku, studium významu. Jedna oblast může být, dle tohoto názoru, pojednána bez ohledu na druhou. Chomsky, který, jak jsme viděli, je jedním z průkopníků definice gramatiky jakožto generátoru dvojic věta-význam, je také proponentem čehosi, co nazývá autonomní syntaxí: výzkumného programu založeného na tezi, že „otázka po syntaktické struktuře věty je naprosto nezávislá na otázce po její sémantické struktuře“. K dispozici je Chomského ediční řada, která v obecné a výmluvné preambuli říká:

„Upřednostňuje se [...] výzkum podle teze [...] že syntax lze v zásadě definovat bez ohledu na interpretaci.“

Není snadné pochopit, jakou výhodu může někdo získat tím, že oddělí studium syntaxe od studia významu. Vždyť skladba nějakého artefaktu je určena smyslem jeho služby. Tak je například tvar části šatů určen jistým smyslem, totiž zahalením jisté části lidského těla. Žádná teorie odívání nejspíše nevysvětlí, proč řekněme košile má zrovna takový tvar, jaký má, aniž by přihlédla k tomuto faktu. Člověk by myslel, že stejně tak i syntaktická skladba věty je diktována tím, že kóduje jistou zprávu. Žádná teorie jazyka není s to vysvětlit, proč věta "Jade shaved Fred" má právě tuto a nikoli jinou skladbu, aniž by přihlédla k tomu, že slouží k předání zprávy, již je určitý vztah, totiž holení (shaving) mezi dvěma individui, Jade a Fredem.

Stejně tak to platí, i když přijmeme Chomského názor, že jazyk není úplným artefaktem a že věty jsou výsledky čehosi, co nazývá "jazykovým orgánem", něčeho, co se vyvinulo biologickou evolucí. Ale vysvětlení toho, proč věty produkované "jazykovým orgánem" mají jistý tvar, bude muset zřetelně odkazovat k jejich adaptivní funkci, stejně jako výklad tvaru ptačího křídla bude muset přihlížet ke skutečnosti, že slouží, aby ptáku umožnilo létání. Jelikož adaptivní funkcí věty je zřetelně sloužit jako nosič informace mezi členy druhu, jakýkoliv vysvětlující popis musí k této funkci přihlížet.

Hlavním zdrojem tohoto tajněkářství okolo významu je naprostá neshoda v tom, jakého druhu věcí významy jsou. Vskutku - není obecného konsensu, zda takové věci jako významy vůbec existují. Nejvíce škody zde bylo napácháno filosofy, jejich lehkomyšlnými hrami na odmítání zřejmého. Filozofové dvacátého století navzájem soutěží ve vyhlašování smělych tezí formy „Neexistují takové věci jako ...“. Hodnoty, smyslové vjemy, časy, příčiny, přírodní zákony, možnosti, čísla, vlastnosti, to vše byly cíle křížových výprav skoupých filozofů třímajících Occamovu břitvu. V době, kdy number-crunching stroje velí druhé průmyslové revoluci, filozofové bez skrupulí publikují knihy s tituly, jako je *Science without Numbers*. Nepřekvapilo by mě, kdyby se následně v obchodech objevila kniha nazvaná *Zoology without Animals*. Netřeba dodávat, že významy takového masakru ušetřeny nebyly. Jeden z nejvlivnějších žijících filozofů nám sděluje, že „neexistují takové věci jako významy mimo jejich verbální ztělštění“. Maně se vtírá myšlenka, že filozof, který tvrdí, že není takových věcí jako významů, sotva se může vyhnout závěru, že všechny jazykové výrazy jsou tudíž - bez významu. To je však poněkud zarážející důsledek, činí totiž filozofu vlastní výpověď - že neexistuje žádný význam - významu prostou. Filozof pak, ve snaze ochránit se před kritikou a jejich zlomyslnými závěry, vzdorně vyhlašuje své právo na dvojí: neobsahuje kontradikci, hlásá hrdinně, řeknu-li, že neexistují takové věci jako významy a současně, že daná věta má význam. Stejně tak může tvrdit, že nejde o kontradikci, je-li současně řečeno, že neexistují takové věci jako auta a že Fred je majitelem auta. Nepřekvapuje, že se filozofové takových prohlášení dopouštějí, ale spíše to, že jim to často prochází.

Většina lingvistů se tohoto fundamentálního sémantického nihilismu ruče zříká ve chvíli, kdy správně vycítí, že by se jeho prosazováním mohla sama připravit o práci. Nezavala se však nutkavého pocitu, že v pojmu významu něco není zcela košer a že si nejlépe poradí, když tento problém obejdou. Zeptáte-li se lingvisty, co je to význam, nečekejte přímou odpověď. Místo toho se připravte na dlouhé kázání, které vám má vymluvit kladení takové otázky. Jerome Katz si například myslí, že

„Otázka "Co je význam" nedovoluje přímou odpověď "to a to"; odpovědi je zde celá teorie [...] Jde o teoretickou otázku jako "Co je hmota?", "Co je elektrina?", "Co je světlo?".

Katz budí dojem, jako by byl člověk, který navrhuje nějakou teorii, zbaven úkolu podat odpověď: "to a to". Teorie elektrické energie by přece sotva něčím přispívala k poznání, kdyby neobsahovala "to a to" definici elektriny jakožto proudu elektronů a teorie světla by stěží něco vysvětlovala, kdyby "tak a tak" nedefinovala světlo jakožto elektromagnetické vlnění v určitém frekvenčním pásmu.

Bent Jacobsen navrhuje, abychom se této zlovolné otázky zbavili tak, že ji "rozdrobíme" ("breaking it down"):

„Transformativně-generativní sémantické od začátku tvrdili, že otázka "co je význam", položená izolovaně, zřejmě nedođe uspokojivé odpovědi v adekvátní sémantické teorii. Tato otázka musí být spíše rozdrobena do menších, skromnějších otázek, jako jsou: "Co je stejnost významu (tj. synonymie)?" - "Co je sémantická dvojznačnost?" - "Co je kontradiktornost?"“

Nám zbývá jen podiv, odkud se vzala apriorní jistota zmíněných sémantiků, že odpověď na otázku "Co je význam?" by podala neadekvátní sémantická teorie. Zdálo by se totiž, že jakmile by jednou byla tato otázka uspokojivě zodpovězena, na všechny "skromnější" otázky by se našla odpověď bezprostředně po ní. Jakmile bychom věděli, co je význam, pak by synonymie, dvojznačnost etc. nečinily větší potíže. Prostě bychom řekli, že výrazy jsou synonymní, mají-li stejný význam a že výraz je dvojznačný, jestliže zastupuje alespoň dva rozdílné významy. Tato konceptuální situace ani není symetrická: pouhá znalost, že dva

výrazy jsou synonymní nám sama o sobě neřekne nic o jednom ze dvou možných čtení. Dejme tomu, že se hodláte učit cizímu jazyku, třeba svahilštině. Váš učitel vám poskytne svahilský slovník homonym a synonym a vy se z něj z paměti učíte. Přesto zcela jistě neporozumíte byť jedinému svahilskému slovu. Samotná teorie synonymie a dvojznačnosti sotva nahradí teorii významu.

Není to právě čisté; tyto vytáčky se často snaží utajit fakt, že jsouce dotázáni na povahu významu, lingvisté jsou prostě nachytáni na švestkách. To by je však nemělo příliš znepokojovat. Otázka "Co je význam?" je zkrátka otázkou pro filosofa, nikoli pro lingvistu. Takže bychom vlastně neměli lingvisty odsuzovat za to, co říkají, když zabrousí do obecných teoreticko-lingvistických tezí o významu. Měli bychom si všimnout spíše toho, co činí, jelikož tím současně ničí svoji živnost. Navzdory všemu se pouze nepatrná hrstka lingvistů označuje za sémantiky (a distancují se tím od samosprávných syntaktiků) a nabízejí něco, čemu říkají sémantická analýza vět angličtiny. Co se o pojmu významu dozvíme z jejich analýz?

Metody používané různými autory se v detailech liší, něco však mají společné. Všechny jsou založeny na nevysloveném předpokladu, že předložit význam nějakého anglického výrazu znamená vytvořit nějaký jiný výraz.

Před časem jsem vedl jednu disertaci, kde byla otevřeně obhajována teze, že významem věty je nějaká jiná věta. Student zde argumentoval velice přímočaře. Když se ptám, argumentoval, na význam nějaké věty, co uděláte? Pronesete jinou větu. Ptám-li se vás například, co znamená věta "Hovězí dobytek je rohatý", odpovíte "Krávy mají rohy". Není to ukázka toho, že významem věty je nějaká jiná věta?

Tak tohle jsem svému studentovi vmlouval, jak nejlépe jsem uměl. Upozornil jsem, že stejně tak by se mohlo říci, že Spojeným státům vládne dvojice slov, neboť je li někdo informovaný dotázán, kdože je prezidentem Spojených států, odpoví tak, že použije dvě slova: "George Bush". Vposledku nemůžeme říci nic, aniž bychom použili slov, z toho však jistě nevyplývá, že nikdy nemluvíme o ničem jiném nežli o slovech. Přesněji: říkám-li, že hovězí dobytek je rohatý znamená, že krávy mají rohy, pak nemluvíme o větě "Krávy mají rohy". Spíše využívám důvěrné obeznámenosti svého partnera v diskusi s onou větou, abych mu sdělil, že význam věty "Hovězí dobytek je rohatý" je stejný.

Rovněž následující příklad byl pro mého studenta. Jestliže významem věty "Hovězí dobytek je rohatý" je věta "Krávy mají rohy", jaký je potom význam věty "Krávy mají rohy"? "Hovězí dobytek je rohatý"? To by však znamenalo, že ty dvě věty mají rozdílné významy. Zdá se ale, že vysoká užitečnost věty "Krávy mají rohy" při výkladu toho, co věta "Hovězí dobytek je rohatý" znamená, závisí na faktu, že mají stejný význam. Mého studenta však nic nespláchnulo a já brzy zanechal pokusů o změnu jeho názoru.

Generativní lingvisté se oficiálně pod názor mého studenta nepodepíší, avšak řídí se jím. Dojde-li na přidělení významu větě, nabídnou prostě nějakou jinou větu jako její překlad. Chomského následovníci nazývají onen překlad "logickou formou" dané věty. Druzí mluví o "hloubkové struktuře". V obou případech však odkazují k nějakému jazykovému výrazu: posloupnosti či stromu symbolů příslušného umělého jazyka.

Až dosud lingvisté předkládali strašně málo konkrétních překladů tohoto druhu a sotva něco na způsob obecné metody, jak spojovat "logické formy" či "hloubkové struktury" s větami anglického jazyka. Všechno, co máme, je trocha nesouvislých příkladů, změt heuristických pokynů a vtipných postřehů. Někdo by však mohl namítnout, že na tomto programu není nic špatného za předpokladu, že významy symbolických výrazů byly bezprostředně nazřeny jako to, co nepřímou přiřazuje významy výrazům angličtiny prostřednictvím jejich překladu do symbolického formalismu. Mohou se konstruovat jako procedura podle vzoru hovězí-dobytěk-je-rohatý, což je případ, který jsem uvedl výše: aby se označil význam neznámé věty, je třeba vytvořit jinou větu, jejíž význam je stejný a známý. Takto nebo podobně by bylo lze věc obhajovat.

Běží však o toto: jsou významy symbolických formulí známe? Lingvisté nepovažují za věc hodnou jejich breve, aby tento problém vyšetřili. Půjčují si formální jazyky, zápalník, pažbu i hlaveň, od logiků s tím, že logikové naprosto přesně vědí, co symbolické formule v takových jazycích znamenají. Je tento jejich předpoklad správný?

Už jsme viděli, že o tom, co víme o významu věty, lze mluvit ve dvojitým smyslu. Ten první zná význam ve smyslu porozumění větě, to jest ve smyslu znalosti toho, co činí větu pravdivou. V tomto smyslu logik (nebo laik, který prošel kursem logiky) ví, co symbolické formule znamenají. To však není ten smysl, který je zde relevantní. Neboť v tomto smyslu my všichni rozumíme těm větám anglického jazyka, které především směřují lingvistovo zkoumání. Kdybychom nerozuměli větám angličtiny v tomto smyslu, nemohli bychom je používat jako komunikační prostředky. Nepotřebujeme lingvistu, který v tomto smyslu anglickou větu překládá do logického formalismu a postihuje tak její význam.

Ještě před nedávnem zastávali filosofující logikové názor, že významem věty jsou prostě její pravdivostní podmínky. Věřili, že znát význam nějaké věty je totéž jako vědět, jak by musel vypadat svět, kdyby ona věta byla pravdivá. Tahle idea říká, že svět, ve kterém žijeme, neboli, jak se také říká, aktuální svět, je pouze jedním z celé řady možných světů, možných všezahrnujících stavů věcí. A tak tomu nepochybně je. Svět ve kterém žijeme, je například světem, ve kterém je Georgie Bush americkým prezidentem. Mnozí však shledávají tuto skutečnost nepatřičnou a touží po tom, aby se prezidentem Spojených států stal někdo jiný, řekněme Robert Dole. Šlo by o bezcenné přání, kdyby nebylo žádné možnosti, jak by se Dole mohl stát americkým prezidentem namísto Bushe. Taková možnost tu ale samozřejmě je: Georgie Bush není americkým prezidentem nutně, ale je prezidentem pouhou náhodou, což je jen jiný způsob jak říci, že existují možné, či myslitelné, stavy věcí, ve kterých prezidentem není. Je běžné o takovýchto myslitelných, leč nerealizovaných stavech věcí mluvit poněkud dramaticky jako o možných světech.

Každá anglická věta rozděluje třídu možných světů na ty, ve kterých je pravdivá, a na ty, ve kterých je nepravdivá. Idea, která založila sémantiku pravdivostních podmínek, vskutku byla: ztotožnit význam věty s tímto dělením či dichotomií.

Ta idea se zdá být přijatelnou v případě, že se omezí na zprávy referující o faktech, tak jako věta "Bush je prezidentem Spojených států". Elegantním popisem toho je například skutečnost, že ačkoli jsou věty "Bush je prezidentem Spojených států" a "Bush je manželem Laury Bushové" obě pravdivé, jejich významy jsou odlišné. Vysvětlení je následující. Ačkoli tyto dvě věty mají stejnou pravdivostní hodnotu v aktuálním světě, existuje mnoho možných světů, ve kterých se jejich pravdivostní hodnoty rozcházejí: možných světů, kde Georgie Bush prezidentem Spojených států je, ale není ženatý s Laurou, a možných světů, ve kterých je ženatý s Laurou, není však prezidentem Spojených států. Proto ony věty, ačkoli jsou obě pravdivé, krájejí koláč možných světů dvěma odlišnými způsoby. A to je, podle sémantiky funkcionální pravdivosti, pouze jiný způsob jak říci, že jejich významy jsou odlišné.

Za nějaký čas se však přišlo na to, že ztotožnění významu s pravdivostními podmínkami nebude stačit. Z jednoho důvodu - věty nejsou jediné výrazy, které mají význam. Větné složky mají též význam: jmenné fráze jako "prezident Spojených států", slovesné fráze jako "ošizená Mary" nejsou prázdnými zvuky. Přesto však nepatří mezi výrazy, jimž lze připsat pravdivostní podmínky.

Ztotožnění významu s pravdivostními podmínkami je však neudržitelné právě tak, je-li aplikováno na věty. Neboť existuje mnoho vět, jejichž význam je zřejmě odlišný, a přece mají stejné pravdivostní podmínky. Stačí vzít dvě rozdílné matematické pravdy, třeba " $1 + 1 = 6/3$ " a " 7 je prvočíslo". Tyto věty očividně nejsou synonymní, nejde o dva alternativní způsoby, jak říci totéž. Přesto jsou jejich pravdivostní podmínky identické: obě jsou totiž pravdivé za všech okolností. Neboli, v terminologii možných světů, obě jsou pravdivé v přesně stejných možných světech - bez výjimky ve všech.

To, že jsou obchodním artiklem matematiků, však není charakteristickým rysem nutných pravd. Uvažme věty "Kdyby Fred prodal polovinu svých vozů, zůstal by mu jen jeden vůz" a "Kdyby Fred zdvojnásobil počet svých vozů, měl by čtyři vozy". Tohle nejsou nutné pravdy, nejsou synonymní, přesto jsou jejich pravdivostní podmínky identické: obě věty jsou pravdivé v těch a pouze v těch možných světech, ve kterých Fred vlastní přesně dva vozy.

Tyto příklady ukazují jasně, že významy jsou věci mnohem jemnozrnnější, nežli jsou pravdivostní podmínky. Jakým druhem entit potom jsou?

Uvažujme výrok "Fred počítá $1 + 1$ ". Fred by zde měl být v relaci nikoli k výrazu " $1 + 1$ ", nýbrž k tomu, co ten výraz označuje. A teď - kdyby ten výraz označoval číslo dvě, pak výraz " $6/3$ " označuje také číslo dvě a pro Freda by tak mělo být nemožné, aby počítal $1 + 1$ bez toho, že by současně počítal také $6/3$. Protože je to jasně nemožné, výraz $1 + 1$ musí zastupovat něco jemnějšího než jsou pravdivostní podmínky. Není těžké nahlédnout, co je onou jemnější věcí. Je jí určitá kalkulace, spočívající v přičtení čísla jedna jemu samému. Je to tato kalkulace, k níž se ve výroku "Fred počítal $1 + 1$ " vztahuje Fred. Výrok "Fred počítal $6/3$ " vztahuje Freda k jiné kalkulaci, totiž dělení čísla 6 třemi. Tyto kalkulace dávají, navzdory své rozdílnosti, stejné číslo 2. Takto by mohlo být pravdivé, že Fred počítal $1 + 1$ bez toho, aby bylo současně pravdivé, že Fred počítal $6/3$ a vice versa.

Nyní uvažujme výrok "Fred ví, že $1 + 1 = 2$ ". Zde by se Fred znovu neměl vztahovat k výrazu " $1 + 1 = 2$ ", ale spíše k tomu, co je tímto výrazem označováno. Jestliže ten výraz označuje svoji vlastní pravdivostní podmínku, pak by pro Freda mělo být nemožné vědět, že " $1 + 1 = 2$ " bez toho, že by současně věděl, že $6/3 = 2$, neboť pravdivostní podmínka " $1 + 1 = 2$ " je stejná jako pravdivostní podmínka " $6/3 = 2$ ". Protože je to jasně nemožné, ony dvě věty musejí zastupovat něco jemnějšího, nežli své pravdivostní podmínky. To, co věta " $1 + 1 = 2$ " zastupuje, je určitý způsob, jak dospět ke své pravdivostní podmínce pomocí čísel jeden, dva a funkce sčítání. To, co zastupuje věta " $6/3 = 2$ ", je určitý způsob, jak dospět ke své pravdivostní podmínce pomocí čísel šest, tři, dva a funkce dělení. Jde o dva rozdílné způsoby, jak dospět k pravdivostní podmínce - neboli ji konstruovat - a to navzdory faktu, že konstruují stejnou pravdivostní podmínku.

Takže vidíme, že jazykové výrazy vyjadřují to, co je možno nazvat konstrukcemi: způsoby, jakými lze dospět k objektům pomocí jiných objektů. Konstrukce sama je non-lingvistickým objektem. Nejlépe ji lze nahlédnout jako jakýsi kognitivní itinerář: začíná u daných objektů a vede, aplikací jistých operací, k jinému objektu.

Jazykový výraz je typografickým nebo audiálním diagramem takové cesty. Způsob, jakým jsou slova kombinována do výrazu zobrazuje způsob, jakým se objekty a operace kombinují do odpovídající konstrukce. Takže způsob, jakým jsou slova kombinována do věty, zobrazuje jednotlivou konstrukci pravdivostní podmínky oné věty. Provést sémantickou analýzu pak znamená určit konstrukci, kterou daná věta kóduje. Představit gramatiku nějakého jazyka znamená popsat obecnou kódovací metodu tomuto jazyku vlastní.

Přese všechnu snahu nedávno v oboru lingvistiky vynaloženou nemáme, tak jako v minulosti, ani potuchy o tom, jak rozlousknout kód přirozeného jazyka. Ale jak už jsem řekl, to, co shledávám pobuřujícím, není nedostatek pokroku v tomto směru, nýbrž to, že si s tím podle všeho lingvisté hlavu nelámou. Nezdá se, že by viděli své poslání zrovna v luštění kódu, v odhalení způsobu, jakým jsou naše slova zavěšena na věcech tohoto světa. Raději spokojeně prodlévají uvnitř jazyka a krvesmilně vysvětlují jazykové jevy vzájemně jimi samými. Vypadá to tak, že pokládají jazyk za samoučelnou hru, jejíž pravidla, tak jako u šachu, mimo vlastní hru nemají žádný smysl.

Jazyk ale není hra. Je jednou z nejučinnějších zbraní naší snahy o přežití. To, zda obstojíme, kriticky závisí na naší způsobilosti k výměně zpráv o tvrdých faktech. Úkolem lingvisty je vysvětlit, jak se takové zprávy přenášejí médii přirozeného jazyka. Jestliže se v

tomto směru nepokročilo, pak nebyly ve skutečnosti lingvistickému projektu položeny ani základy.